

AFTENPOSTEN 2.6.93

Danskenes Wallenberg-sak «løst»

DØDE I FENGSEL: Både svensken Raoul Wallenberg og dansken Arne Munck-Petersen døde i ett av Stalins fengsler.

PER EGIL
HEGGE

Kommentatoren er kulturredaktør i Aftenposten.

Det skulle gå ca. 50 år før et dansk og et svensk Moskva-mysterium ble løst. I helgen skrev avisen *I Vestija* at diplomaten Raoul Wallenberg ble myrdet ved nakkeskudd i Ljubjanka-fengslet i Moskva i juli 1947, 35 år gammel.

Mordet – for det er ingen grunn til å kalle det en henrettelse – skjedde på Stalins ordre etter forslag fra Moskva-prosessenes sjefsanklager, daværende utenriksminister Andrej Vysjinskij.

I det ligger en spesielt frastøtende ironi: Det var Vysjinskij som forsikret sin svenske kollega Osten Unden om at man ikke hadde noen opplysninger om Wallenberg, som forsvant da han tok kontakt med sovjetiske styrker i Ungarn i januar 1945. Da Unden overbrakte Vysjinskijs budskap til Raoul Wallenbergs mor, Maj von Dardel, stilte hun seg tvilende. For

russerne hadde i 1945 sagt at svensken, som hadde reddet titusener av ungarske jøder fra det tyske utryddelsesmaskineriet, var i deres forvaring.

– Tror Ni då verkligen att herr Vysjinskij ljuger för mig? spurte Unden. Det er en setning som fortjener å få et langt liv.

Lojal dansk stalinist

Et tilsvarende dansk mysterium ventet også i et halvt århundre på sin løsning. I juli 1937 ble Arne Munck-Petersen, en 33-årig dansk kommunist og tidligere Folketingsmedlem, meldt savnet da han ikke vendte tilbake til Danmark. Han hadde arbeidet i Komintern i Moskva, den kommunistiske internasjonale. Der fikk det danske kommunistparti opplyst at han var reist ut av Sovjetunionen.

I 1989, 52 år senere, ble det kjent at han var blitt fengslet av NKVD, det sovjetiske hemmelige politi. Han satt i Butyrka-fengslet i nesten to og et halvt år, omtrent like lenge som Wallenberg skulle gjøre noen år senere. I november 1940 døde han der av tuberkulose.

Munck-Petersen ble valgt inn i Folketinget i 1932 som en av to unge og idealistiske kommunister; hans kompanjong var den senere SF-leder Aksel Larsen (død 1972). I 1936 ble Larsen gjenvalgt, men ikke Munck-Petersen.

I motsetning til Larsen var Munck-

Petersen en lojal stalinist: I 1932 organiserte han demonstrasjoner mot eksilpolitikeren Leon Trotskij da han kom til Danmark, og i 1936 kom han hjem fra Moskva for å borge for den sunne rettspleie i den første av Stalins store Moskva-prosesser. –Tilståelse er ekte og ikke fremtvunget ved tortur, sa han på et stort folkemøte i København. Det var siste gang han så sin hjemby.

«Samlebåndsfør»

Dokumentene fra sak nr. 11888, som den nåværende kommunistleder Ole Sohn har fått adgang til, viser at Munck-Petersen ble anholdt for trotskisme. Han benektet dette, men skrev under en tilståelse etter flere såkalte samlebåndsfør – det vil si avhør som kunne vare i opptil 40 timer uten pause, ofte uten at fangen fikk lov til å sette seg. Besvimte han, helte avhørerne en bøtte kaldt vann over ham og stablet ham på bena igjen.

Munck-Petersen trakk denne tilståelsen tilbake, og skrev brev både til Lavrentij Berija, sjef for det hemmelige politi 1939-1953, og til Stalin. Her bedyret han sin uskyld og ba om å bli stilt for retten, slik at han kunne forsvare seg. I ett brev ber han om legebehandling, i et annet om varme klær. Ingen av brevene ble sendt – de ble bare lagt i saksmappen i fengslet. Hans koffert ble liggende på hotell Lux i Moskva. Der hadde han bodd, i likhet med andre Komintern-fuksjonnærer som Josip Broz Tito og nordmannen Peder Furubotn.

Hans hustru, Elna Hiort-Lorenzen, rettet gjentatte henstillinger til sovjetiske myndigheter. Hun reiste både

til Riga, Moskva og Leningrad etter krigen med bilder av sin mann og spurte tilfeldige mennesker om de hadde sett ham. I 1989, 87 år gammel, fikk hun besøk av en representant for den sovjetiske ambassade, som redegjorde for hva som hadde skjedd, og som beklaget både det og de løgnaktige opplysninger hun hadde fått helt siden 1937. I 1990 meldte hun seg ut av kommunistpartiet etter over 60 års medlemskap.

Forseglede konvolutter

Mappe nr. 11888 i Butyrka er nå åpnet. Men i det danske Rigsarkivet ligger to forseglede konvolutter med påskriften «Arne Munck-Petersen,» og dem får ingen se før i år 2049. De ble deponert der av Aksel Larsen. I alle år forsikret han Elna Hiort-Lorenzen om at han intet visste om sin partikamerat og hennes mann.

Av de sovjetiske saksdokumentene fremgår det imidlertid at Larsen ble orientert om at Munck-Petersen var anholdt som trotskist. Han ble pålagt taushetsplikt, og den satte han seg ikke ut over, heller ikke etter at han brøt med kommunistpartiet og stiftet Socialistisk Folkeparti.

En teori er at NKVD egentlig var ute etter Aksel Larsen i 1937, men vegret seg fordi han var parlamentariker. Kvoten skulle oppfylles, og den eneste danske kommunist som ellers var i Moskva, var den lojale stalinisten Munck-Petersen.

Han får et bedre ettermæle enn Aksel Larsen. Men det er til liten trøst for den 91-årige hustruen, som har vært enke fra 1940 og først fikk vite det 49 år senere.